

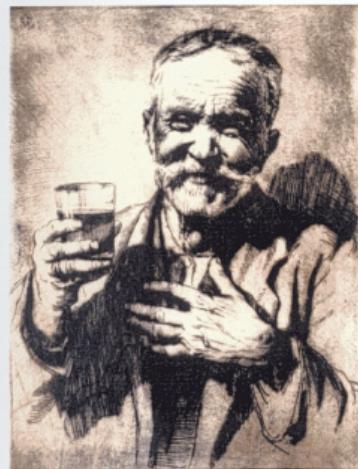

Libay, Časť západnej strany kremnického námestia, pohľad zo zadnej strany, 1913

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva občianske združenie SOS Kremnica

ročník 5, číslo 1
január 2006, Kremnica
100 Sk

Na zdravie! Všetko najlepšie do roku 2006!
Prosit! Alles Gute im Neuen Jahr 2006!

Gejza Angyal, Pijan (Der Böffer), pol. 20. stor.

rumaj

maľy nezbedný krikľúň, ktorý túži vedieť o dejinách Kremnice viac a viac
kleiner ausgelassener, unboquerer Krakeler, der Sehnsucht nach der Kremnitzer Geschichte hat

ISSN 1336-8133

Úvodné slovo

115. výročie kremnického múzea

Pamätné predmety sa zberali v Kremnici už pred vznikom múzejnej inštitúcie. V roku 1767 sa začal v meste viesť register tzv. klenotov. Tieto predmety sa stali základom mestského muzea. V roku 1805 sa začal historický, paverlý a samostatne evidovať pri mestskom archive smerom k dnešnému miestu, ktorého čas sa začiatku v Kremnici mienil. Ke samostatnemu múzeu a presídleniu do terajšej budovy došlo v roku 1955. V roku 1976 sa múzeum stalo Múzeom minci a medailí, ktoré riadi od roku 1994 Národná banka Slovenska.

Otto Hellenstein (riaditeľ múzea v rokoch 1955 - 1967), Mestský hrad v Kremnici, 1931:

Einleitung

Im Jänner 2005 hat unsere geschichtliche Gesellschaft SOS Kremnica eine attraktive Bildernummer der Zeitschrift Kremnicky rumaj herausgegeben. Weil sie sehr erfolgreich war, haben wir wieder ein paar Farbansichten dieser Stadt entschieden, Ihnen zu vorstellen. Bilder, Zeichnungen, Fotos und Ansichtskarten sind mit achten ausgewählten Beschreibungen von Kremnitz vom Ende des 17. bis Ende des 19. Jahrhunderts kombiniert. Diese beachtenswerte Werke sind von dem Memoiren-, Reise-, geographischen, geologischen und geschichtlichen Charakter. Es geht um die wichtige geschichtliche Dokumente, obgleich irgendeine angeführte Angaben das Überständige Charakter haben. Darum muss man es in Betracht ziehen. Die Beschreibungen publizieren wir in der ursprünglichen Sprache und auch in der slowakischen Übersetzung.

Bilder und Texte hat Daniel Kianicka ausgewählt. Er hat auch die Beschreibungen übersetzt. Im Falle der Reisebeschreibung von Edward Brown wurde die schon publizierte Übersetzung von Anna Škorupová benutzt. Im Falle des Prinz Leopold's Tagebuchs war das die Übersetzung von Ján Jancsy und Jozef Vozára. Eine Auswahl aus Memoiren von Ján Kollár und ein Auszug aus Národných novin aus dem Jahre 1880 hat Janka Kolláriková gemacht. Fotos haben Ivan Čilič, Filip Lašut und D. Kianicka gefertigt. Wir bedanken bei dem Kremnitzer Museum für die Möglichkeit Fotos von seiner Sammlung zu verwenden.

Chefredakteur

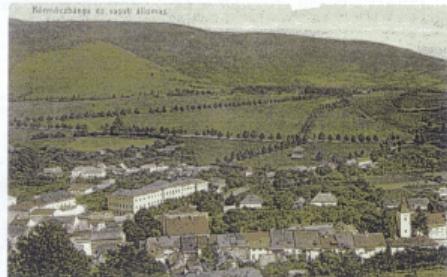
Kremnické hlavné námestie, dnes Štefánikovo, vpravo Kremnický hrad (časť hradu), pohľadnice zo začiatku 20. storočia

Dolná ulica
stará stredoveká sídelná štvrf Kremnice

Foto z prelomu 19. a 20. storočia, v popredí je Dolná ulica

Strelecký terč Josefa Retzbacha zo streľieb, ktoré usporiadal kremnický strelecký spolok 30. augusta 1863, na terči s názvom „Remeselný poriadok“ je vyobrazená Dolná ulica s kostolom sv. Alžbety

Dolná ulica na pohľadnici a fotografiach z prelomu 19. a 20. storočia

Dolná ulica na fotografií z prelomu 19. a 20. storočia

Viktor Hermély, Dolná ulica, cca pol. 20. stor.

Z cestopisu anglického lekára Eduarda Browna (1685)

V roku 1668 sa z povernosti anglickej Kráľovskej akadémie spoločnosti vydal na súčasnej ceste do Európy mladý lekár Edward Brown. Počas cesty skúmal najmä hanskú a mineralogickú problematiku. Stredoslovenská hanská oblasť navštívil pravdepodobne v roku 1671, prípadne v roku 1669 alebo 1672. Práv časť jeho cestopisu vychádza v roku 1673, druhá v roku 1677. Celý cestopis vychádza v Londýne v roku 1685 (na Slovensku vylešť sčasti aj s prekladom v roku 1980). Brown v ňom popisoval i návštěvu Kremnice.

A journey from Komára or Gomora to the Mine-Town in Hungary and thence to Vienna

March the thirtieth, I travelled from Schmitz by Glass-Hitter, and Apfeldorff, where there is a House of the Archbishop of Presburg, and afterwards passed the River Gran and came in between the Hills, where in one place they have a mine of Silver, and another of Zinc, and at the Edge of the Hills to the north, to defend the Country, and made the Turkish Excursion towards Czernitz; Afterwards we proceeded by that Golden River and yellow Stream which washes all the Ore above till we came to the Town.

Czernitz is a small Town, but hath large Suburbs, and lies high St. Johns Church at some distance from it, is thought to stand upon the highest ground in Hungary. This is the oldest Mine-Town, and the richest in Gold of all the seven in these parts, which are these, Schmitz, Chrennitz, Newsol, Koenigsberg, Bochantz, Libeten and Tisza.

They have worked the mine of Gold in Czernitz nine hundred and fifty years. The Mine is about nine or ten English miles in length and there is one Cuniculus or Horizontal passage which is eight hundred fathoms long, called the Erstfall. The depth of it is above one hundred and seventy fathoms...

Matiel Dollinger the chief Officer at Chrennitz for the Mine-work, hath also lately invented a Mill to pound the Ore finer than it was before; and by this invention hath obtained a considerable quantity of Gold out of that Ore which otherwise would have yielded none; in his House I saw many sorts of Minerals, and was very kindly entertained by him; and when I was at the bottom of the Gold-Mine he sent me down a present of excellent Wine to drink the Emperor's health.

Ahernans Fore-stall, a Cuniculus five hundred fathoms long, was burned in the year 1642, by the carelessness of a boy wiping the snuff of a Lamp upon the wood; and fifty men smothered in it; they were all taken out except one, who was afterwards found to be dissolved by the sharp waters of the Mine, nothing escaping either of flesh or bones, but only some of his clothes...

After some few days having seen the most remarkable curiosities of Chrennitz, I went to Newsol.

Opis budov patriacich kráľovskej komore v Kremnici (1742)

V roku 1742 začal v Kremnici pišeť gvardian Benedikt Mayer tzv. kremnickú františkánsku kroniku (Historia crenniensis conventus). Ide o veľmi zaujímavý rukopis, uložený na r.-k. farosti v Kremnici, ktorý podáva nielen dejiny františkánov, ale aj samotného mesta. V jeho prvej kapitole, paragrafe 4 sa opisujú jednotlivé budovy patrície v Kremnici kráľovskej komore.

De veritate Camerae Crenniensis, & eius apertitudinis officini, ac officibus

...Dominus (Cameræ) est, versus portam Superiorum in corum secedens; edificio est ampla, quodque inclyto Nomini haud male respondet. Frona domus Orientem simil et Meridem obstruit. Gemini adiugur configuratione, quantum inferiore formicibus substructa est ad metallicos usus destinatis: Superior in conclave abiit, habitat per opporturn, que Perceptores, seu Testes Camere continuus annis incolunt. Quod intra Pretorium est Spatii, in arcanum procuriam; hanc monetaria officina a Sinistris claudit, pluribus definito

Cesta do hanských miest v Uhorsku a odtiaľ do Viedne

Tridsiatého marca som odcestoval z Banskej Štiavnice cez Šikľavu Tepliču a Horné Opatovce, kde je dom bratislavského arcibiskupa. (1) Keď som prešiel cez Hron, ocitol som sa mestom Horami. Ne jedinom meste vybudoval od jedného vŕta po druhom mestom, ktoré mal chýbať v tom kraji a zahraničný tureckým vpádom zo Kremnice. Potom sme počívali v ceste podľa altej rieky a Čižko potoka, v ktorom hore v baniach vymývali vlečku ruda, až sme napokon priblížili do mesta.

Kremnica je malé mesto, má však veľké predmetie a je vysoko položená. Kostol sv. Júna obdaľoval mesta je vraj najvyššie položený v celom Uhorsku. Je najstarším hanským mestom (2) a je rajbenejšia na zlatej spomedzi siedmich hanských miest v tejto oblasti: Banská Štiavnica, Kremnica, Banska Bystrica, Nová Baňa, Pukanec, Ľubietová a Brezno a Belá.

V kremnickom zlatom bane sa pracuje over deväťtisíc riekov, batá je zasi deväť alebo desať anglických mil dĺžka a je v nej cuniculus alebo horizontálna chodba, dlhá osiemnásť siah, a nazývaný ju Erbstolln (t. j. dedičná štôlňa). Je v hĺbke okolo striedajúcich sa siah...

Matej Dollinger, hľavý úradník kremnických baní, vynial nedávno myln, ktorý drví radu jemnejšie než dovtedy, a tým vynaložen ziskal značne množstvo zlata z horniny, z ktorej by inak nieč nevyrážali. V jeho dome siedi vlebovna druhov nerastov. Veľmi milo bol prijať, a keď soob bol na dne zlatej bane, poslal mi dom do dary vynikajúce vianočné, ktoré som mal vynímať až v závere.

Roku 1642 vznikol po Alzeyerovej prednej ťažbe nový zlatý ťažebný drevnom, ktorý čistil svojí lampy dreven. Zhorie v nej párdenie mŕtvov. Vŕtecky vyniešli hore okrem jednotky, o ktorom neskôr zistili, že ho rozoznali žeravé vody v bane a neustalo sič ani z jeho tela, ani z kostí - nadľa iba kuks istý.

Po nieskôrky dňoch, ktoré som si pozeral včerajšky pozoruhodnosť Kremnice, odcestoval som do Banskej Bystrice.

1) V Bratislave nesúlli arcibiskup, ale prepoš.

2) Ide o starý prekonaný názor, podľa ktorého vznikla Kremnica v roku 770.

O dejinách kremnickej komory a jej príslušných úradoch, ako i úradníček

Komorský dom sa nachádzal v rade náimestia, vysunutý domedenne; edificio est ampla, quodque inclyto Nomini haud male respondet. Frona domus Orientem simil et Meridem obstruit. Gemini adiugur configuratione, quantum inferiore formicibus substructa est ad metallicos usus destinatis: Superior in conclave abiit, habitat per opporturn, que Perceptores, seu Testes Camere continuus annis incolunt. Quod intra Pretorium est Spatii, in arcanum procuriam; hanc monetaria officina a Sinistris claudit, pluribus definito

hypocaustis; in quibus operæ fiant, probando partim, partim fundendo et signando destinate...

Præter mentionatum Camerale Praetorium, habet Camera 22. domos in urbano fundo sibi subjectas.

Prima et perampia domus Camerali contingit que per transactionem, a Perflutissimo domino Joano quever per Montemagno et Senatore, anno 1713. confirmata in Camera, in hujus posteriori auct. anno 1715. officia serbi ad argento separatoria, vulgo Schädauer, primum scilicet locata, anno 1716. tunc ita religua praengativa domus, Camera adicta est, sub Commissariatu illustrissimi Domini Liberi Baronis de Mitroffsky, qui actu Officium 7 montanariae Camerali, quod in Camerali etiam nomine Camerali domus, pro habitatione Camilia Cameris, ac nominali alia Officibus, deservit opertione. Posterior pars pro Separatione ab argento, ac pro confectione aqua fortis, germania Schaid Vasser.

Aliæ domus existunt in Superiori, aliæ in inferiori Urbis platea.

Quia in Superius, sicut sequens: Veritas, quae libero cervisatu est prout, etiam in se, quam liberum cervisatu est, in eo geritur, aliisque materialia pro fiducia necessaria separant ab alijs dominis conservatur. Zeugia, est ingena seculum, sicut quo sita lignorum fodini deservit per fibros lignos aliquae instrumenta metallicis necessaria fabriker, conservanturque. Den hanc in qua phalaec monasteriorum dicitur sive sine, sive ferre. Hujus veritasimma domus est itidem camenaria, quam faver Sennius camere insculps. Kupfer Zichwerk, seu cupra officina, in qua cuprum in tenuis extenuari beneficio aqua, eisque admodum aqua, et aqua calidae, et aqua frigidae, et aqua conditum et quantumcum unius grossi, ad expungendas antiqua Sura Regia. Matriasit dehinc in Regiones exarata: infligunt mittit ibidem primo signatae haec monete: his domus et fundo edificata est anno: 1742. Ober Zichwerk est officina, in qua solitudinem lamina argentera extenuatur, in obclavatitudine excinduntur, et adjustante aqua beneficio, postea in Camera signanda Handi Stal, domus est, quam ante Scriba metallicis inhabilitat, curam ergens equestrum pro fiduciaria sua ibidem conservatorum, acte deponit, et a pratis auctoribus habet. Aliis annis dicuntur, der Hammer, in hac fabor camenaria cum 14 Sociis, camenarius in servit, cuendio, tundendo ferum, die noctuque deservit et deradat. Cui, si atra preferatibus, ad levandum molni innamis nulli tulerint, administratio non esset, alias 14 Socios ob contumis ingruentes camenaria labores assumpsit debet; habitatio tamen ei libera conceditur, et Solitio prestatur eidem a Camer. Alla denique domus vocatur Handi Bock, sive modicam camenariam, in hac lana leviori permodicam, et fons aquae fons aquae bidetur, et aqua calidae, quam in Urbi propriamente distributur. Prioribus annis quamvis fieri potuit, huic matice catholicae lasio prefact, acto Lutherica praest. In hac domo est deservens ad calcinulum, vulgo Erfurtum, ut alii successores aque in eo, damnumque aliqued immixtum Urbi, mox possent posse.

Qua sub camera jure in inferiori platta sunt domus, maneriana 4 signatoria, et 6 partim conservatoria, partim probatoria, partim carbonaria domus dicta, ex eo, quia in ydum minerae subministratae probantur, carbones et mineralia quoque asservant et custodiuntur. Domus ultima in fundo Urbano Camere hujus subjicitur. Domus est, qua configua Coemeterio Xenodochiali, in qua perpetui curiculi procurator, vulgo Xenodochialis residet, quicis tres Speculas usque ferre ad pagum Windischbafft haberet super cuniculus dictum, in quibus descendere ad cuniculus perspexere contumacissimis figurae, ne corravit invigilare, reperandaque contumacissimae figure, ne corravit invigilare.

dielňami. V nich sa nachádzajú prevádzky, v ktorých pebieha skúšanie, odlievanie i razba...

Okrém uvedeného bývaly komorníkovské dvoře patří komoňovskému městu ještě 22 domy. Pray se říká na vodopádu pod hradem a po řece Třebůvce. Na komoňovském návrší se nachází hradec Štěpánka, arabský hrad s výhledem na Moravu, avšak bez významu sloužebného výčapy. V jeho zadní části hradu v roce 1735 zahradil dleba na edelstejnovo zlato z stridera, známí Štěpánka, když byla predym umístěna v Banské Štiavnici. Celá zvýška proražena do Mitriforce, když z rozhodnutia siedmich hradských miest zastavila izrať komorníkovského grófa. Pohodle toho domu je využíván na ubytování komorníkovského grófa, ale i mierických džádil úřadníků. Západná část hradu na seprávici zlata z dřívější a zřídkané ostrostředého hradu, po nemetsky nazývaného Schloss Vaser. Dnešek domu se nachází v horní části, aniž by v doby českého panství. V horní části se nadzemně Verhauflis (gravýny domu) so složidným významem říká, když všechny gravýny domu jsou vloženy do jednoho místnosti, když všechny domy rozbroukovaný materiál (svaren) posetý přes paneže. Zejdouha je verhaufla, kterou vyražení remeslničtí - horníci obličeje - drevěná kolára a nej potřebnější nářadí, a tis se na i skladují. Den hůd, když na valcují maledicto alebo patří také komoňovské a sídlo v horní komorníků zámožnosti. Kugel Zicherv (capri officina), v kterém se valcují meda na

plesch a adjutuje za pomoc vody. V marnatlych dieťach sa z nich ďalej vyrážajú v príslušnej veľkosti okrúhlé plasty jednej hrívky, kia a razi mince, posledné do cudzích krajin na odstránenie starých dlhov jeho kráľovského majestátu. Uverený deň bude založený na vysokom hradnom paláci, kde sa postaví kráľovské miesto, vyzdobia a adjutuje strelnoucky platom, na kierej sa potom v komorek dvere nazi (bincav písar, starajiaci sa tam o kome upotrebované v baníach, no nie je opomenutý). Opatruje sa tam iba sen pochádzajúce z komorských lúk. Ďalší dom sa nazýva der Hamer, kde slobá kovalí so 14 komorskými ponocníkmi a vo dve v noci kúja želiez. Kováč je povinný príberať na dvere 14 ponocníkov, a to kvôli nedostatku zadarmom komorským priácom a pre tŕpajúcu bytovou nepripravenosťou obyvateľov udierajúcej kladivo (bátria). Za to je mu povolené byvať v hŕaniciach priemyselných miest a výrobcov výrobkov z kovu (kamenné žaty). Hrandi Ranch (museum cáractem - komorské žaty), kde by kulinárskim na predaj prípravilé hovädzie mäso a tu maliarskom napredzanie za nižšiu cenu ako na mestských trhoch. Príkola to bol molož, spravoval tento maliarsky tri katolíci, dnes literari. V spomienkom dome je vystup do stôl, zvané Ebrotas (dedička hŕstky). A to preto, aby sa mohlo vŕtať predstav škôlom hraťacím mestu, ak by v hŕstke stôla voda. V dostre čistá mestu patrí pod jurisdikciu komory 4 terázske diele a 6 ēastiečne skladovacie, sklobárovské a uhlínobroské budovy, zványch tak preto, že sú v nich sklársky dožívajúci rudy a opakované výroby sú ostnaté sklo. Komora kontrolovala budovami prameňa na mestu komore, kde jemnou dosiedli so štipánitskym cintorínom. Sídli v ňom správa dedičej Štôlne, zvanej hutman (Hutmann). Nad Štôlňou sú skôr az po dedini Horu Ves tri vntupy (Spiriculae - sachy). Dneši je hutman povinný čerstvý žestavouport - czev dreningu. Skôr je hutman povinný čerstvý žestavouport - czev dreningu. Skôr je hutman povinný čerstvý žestavouport - czev dreningu. Skôr je hutman povinný čerstvý žestavouport - czev dreningu. Skôr je hutman povinný čerstvý žestavouport - czev dreningu.

Najstaršia veduta Kremnice, zachovaná v Maximiliánovom banskom poriadku z roku 1703.

Málo známy opis mesta Kremnice z roku 1747

Na zasadnutí kremnickéj vnitornej a vonkajšej mestskej rady 14. júna 1747 požiadal podžupan Tekovskej stolice Ladislav Kassay v mene generálneho biskupa Mikuláša Čákoho o vypracovanie opisu mestu Kremnice. Jeho vložením bol povolený roter Ján Zafryl. Text bol uverejnený v Cákiho diele *Topographia magni Regni Hungariae* (Topografia veľkého Uhorského kráľovstva) vo Viedni v roku 1750. Opis bol zaznačený i do kurílkowego protokolu mesta Kremnice, ktorý je uložený v kremnickom mestskom archive.

**Descriptio Liberae Regiae Montanique
primariae Civitatis Cremnicensis**

Comitatum hunc mire exornat Montanorum Civitatum vetustissima et inter reuidas Septem primaria Cremnicium ex cuius non ita locupletum, ut quod potissimum Principem Metallorum Auranum continent, nobilissimam fodinam, jacta a decem et quod excedit in seculis Cerutum et subinde, rursum at annis vena solidio in seculis Cerutum et ambo Matrici erunt, seu vulgo quartu effusione Argentum, ex Auranis instituuntur. Vitruvianum ex seculari Fodina, ex Auranis exquiruntur. Auctoritate fortis ad septentrionem mare prope Aerium ab Argentis et Auro, et ad meridiem, ubi est Comitatus Nirensis, et Comitatus Nirensis, Thurenceum et Zelensem terminatur. Undeque Mosisius Septa ex quoam Apudice Arax pertinet Templorum Capellara Divo Andreas dicta, insignis, et ut Turelum ab eis (aucto) Tauronum olim frequenti erecta impendat, tribus praestitera, hec valibus Petrus et Coenobio Probus et Sanceti Francisci Seraphici. Strictioris observationis gaudentia Unica ubi in Septem Montauis et quadam in Domu Camerali seu Monasteria, Auren et Argeneta Monstra eundat, facilitata adeo prompta, ut correctis hoc potissimum secundo per Artem Mechanico-Mathematicam Machinis, medie certitudine Montauis vix alibi in Orbe reperiatur, paucos autem Antonius Moscovitanus Astrolabiorum per predictam, favet, etiam in aliis partibus mundi, etiam in Europa, et Asia, et Africa, et America, et in Oceano, expeditis ab his instrumentis. Terzo quo Meridieni in Septemtonem recipiente immutat, terrena Auren continet, et invenit operis obviatione non fluorescens, Nobiliores Venes in profundis quantumque subinde cum fonsore, non usquam veru parca impensis reddentes, aliquando tamen nostra quaque aite adito dividere connogetur, sicut, et antemurias Meli et ulna fluorescens.

valorem producere; Qui curiosus in anteacta tempora
iisquevis, observarunt, has et Schemiccienses Fedinae
a tempore felicis Regiminis Austriaci Bellorum &
gravissima necessitas occasione, potissimum renun-
ciandorum ministerium Nervari, ut non immergit, coequit
Asiacriæ Pictati, peculariis nec reservata, ad casum
viciitissimum Personam. Cujus evidens Argumentum, haec quoque
estate nostra Attiana personæ/ attigimus. Fedinae olim
eiusdem Urbanariorum propriæ erat, et non nisi Urban abrid-
certum sensum captiuus Reio deducatur, cuius

Opis slobodného královského a hlavného banského mesta Kremnice

Tekovská stolice jedinečně skrývala Krajinu, najatíře z siedmich banských miest a medzi nimi hlavné. A to ani tak preto, že sa v ňom bohaté a slávne bane, aké že sa v nich nachádzali, nazomrejšie kňažia medzi kňovce. Zato sa tu ľahko neprerežteť už všetko deľať sasou. Zdrojom všetkých bol významný hrad, v nazývanom zlatom a kremencu, v ktorom bane, v nazývanom zlatom. Vstried za siedmich bani (vo forme římskej lóčavky) boli vstriknuti neobývanými sploškami na nevyrutné oddelenovacie zlato zo striehu. Mesto leží v nízkom údoli na miestach, kde hraničí Tekovská stolica s Nitrianskom, Liptovom a Zvolenskem. Okolísené je siedmimi vrchmi. Na jednom ich výbežku stojí prastarý hrad, charakteristický svojim kostolom, kaplnkou zasvätenou sv. Ondrejovi a v eštvou postavenou kvôli významnému časťom taričnej oblasti. Pohľad na hrad je vynikajúci, vďaka ktorému je hradom vysokým. Príjemnou atmosférou je vystúpenie na hradom sv. Františka Serafinského, príjemnej observácie. Ak v jednom zo siedmich banských miest sa v řime razie složí a strieborné mince – v kongresom dome slobode mincovní. A to takú zjavou značnosťou, že bylo možné soviťa inde vo svete nájsť lepší spôsob razenia mincí na strojoch, na čom mážu žalúzky pohybu v umení mechaniky a matematiky, dosiahnutím predovšetkým za posledné storočie. Temu spôsobu bol pri nedávnych rokmi napodobený moskovskou carovou, a to vďaka zvážitej pravosti rakúsko-českej císařskej a domácnej výroby výrobkov. Všetko to je významné, aby sa v siedmich banských obciach stalo. Keďže je však potrebné hľadať bohatie žily v blízke (iba v ňau na čas so ziskom), sú výdavky vysoko akis záviske a nevražacia sa späť ani menšie náklady. Väčšie sa, že v zácasnosti majú banu výnosnosť obmedzenú na 140 000 zlatých (centurie Milles & ulma florinum). Ako bolo v minulosti skráminané zistené, tunajšie a banskostoličné bane boli už od začiatku všestrí a raskajke vlády najdôležitejším „nervom“ pre správe a pri zabezpečovaní dôležitých potrieb a prostredie na všechny výroby. V siedmich banských miestach boli zaslužuhovacie – „bezdrožie“, briežido, a pre to pravidelné období Rakuska v prípade magistrágej reštabilizácie. Čo zrejmým dôkazom je i náš doba kdežby tie zo stakočil. Kedysi boli vyleči vlaštouci hobia (ubranci) súkromníkmi a kralodvorskými.

quadragesima octava Pars Archi-Episycopi Strigoniensi cedit. Postquam atamen gloriissime regnans Domus Habsburgica, Gubemum Regni Hungariae coepisset, radius antechas per prius exercitatus Cultorum, gravieribus ex Aerario in Puteos profundioribus, Machinatisque nonne que non visuntur. Hidatiusque impensis sumptibus, non sine ingenti publico commodo emendando, Jurique privatione pro sibi innata Clementia satisfaciendo, magna in parte Fisco addidit; reliquam per Pontifices, ad hodiernum usum modum exercitum sequendum est.

Com vero quod etiam ampliora, quam alii Montani adserunt Nenora potior ex reliquis etiam ad liquandum Misera, universam vero Auri et Argentum, undiquebus luceretur, et ab invicem duobus Malleis mirifica Aquae fontis ministerio separantur, ad valorem istucrinorum pro exigentia cuius vis Monetas reducuntur, et in eos, quos conspicimus, diversae Ser'tis Aureo, Argenteoque Nummos reducuntur.

Gaudet olim ex speciali privilegio, cum aliis Septem Confederatio Civitatum Montanis exceptione, ab omnibus Publicis Impositis, et certa contributioin Genere, quae Dicas Urin apellatur, sedem Separatae Comitatu eum iuste et iustissime. Dicitur quod etiam Carcerari insoluti, habet Portas et dictis religiis Civitatum Montanis annis Conventione indicate soleat, a quanum Foco Appellationes Processum, Litigijcumque, ad hanc velut primariam, ac abinde ad Praesentiam Regum deducuntur.

Z Denníka prince Leopolda z roku 1764

V júli roku 1764 návštěvník stredoslovenské banské město, Banská Štiavnica, Kremnicu a Banská Bystrici, synovia cisárovny Marie Terézie – rímský král Josef II. a jeho brat arcivévoda Leopold. Prince Leopold si počas návštěvy položil na francouzsky psaný deník (publikovaný bol v roku 1990 vydatovateľstvo Osveta v Martine), v ktorom popísal aj návštěvu Kremnice.

JOURNAL DE NOTRE VOYAGE AUX MINES D'HONGRIE L'AN 1764: AU MOIS DE JUILLET

Jeudi le 26... et partimmois apres dîme pour Kremnitz, où nous arrivâmes en trois heures de tems vers les 5 heures. L'entrée s'y fit à cheval de la même manière qu'elle s'est faite à Scheibenberg, laissant à droite une grande place qui environ 30 voies batties à l'entrée d'une grande place quartier, qui a une elevation d'un coté sous laquelle est le corps de garde. Au milieu de la place il y avoit un arc de triomphe aussi beau que celui de Schenitz, à coté d'une fort jolie fontaine. L'église paroissiale qui est au bout de la place est aussi fort belle, de l'autre coté de la place il y a beau couvent de recollets. Le curé avec une douzaine de prêtres nous reçut en ceremonie devant la maison de la monnoye qui est celle de la Chambre ou nous logeâmes. Si la ville est fort petite, il y a d'autant plus de monde dans les faubourgs qui s'étendent fort loin entre les montagnes et sont remplis de toutes sortes d'usines, comme: de fer, de cuivre, de toutes espèces, des laminoirs, etc. et des laveurs en cuir.

Vendredi le 27, apres avoir entrouï la messe a la paroisse, nous allâmes à cheval voir une mine d'or fort riche qui appartient à des particuliers du nom des quels Mr Kermendi Bergmeister gentil homme Hongrois fit les

eraru odvaldali iba urbu istej výšky, z ktorej styrdušatolosa časť prispôsila ostrhovaciu arciúspikovi. Keď výšak začal spravovať Uhorské kraťostvo chým panujici Habsburgský dom, boli zavedení do hlbšie nachádzajúcich sa bani na ohromný náklady eraru a na nemály verejný osob - na povrchu neviditeľné - strelo na vodu pohon. Tie bane, v ktorých predtym fálli sa žilomci menajúce omývanie, prevazal na seba ešas - a tie po upokojení prekvapili ľudom a z vrodenej veľkej lásavosti. Zvýšených majstrov bani dodnes k týmu kameňolomadistom.

Kedie sa Kremnica obklopila rozbiahlijimi lesami ako ostatné banské mestá, je sem zovšadlia zvalené vleko zlatu a striebra a ruda vlohná na tavene. Zlatu a striebro sa tu pozoruhodne oddeľuje pôsobením silnej hľavky. Čiastočne tu podľa potreby zryzadlova ova kovy na rydrof, akú majú mať peniazu a razené strieborná a zlatá mince, ktoré vidliavame v obchode.

Mesto sa kedyso s ostatnými siedmimi konfederovanými banskymi mestami telivo zvláštnemu exempláru privilegia, ktorým bolo oslobođeno od všetkých verejných poplatkov a rôzneho druhu konkurenčnosti, uhorskym titulom "civitas civium". Druhým zo svojich jediniek boli obyvajúci samotnú banici, Štiavničania (Liquiduci) a obliari nezávislo od stoličnej správy stanovené porty, z ktorých platí dať. (2) S ostatnými banskými mestami má povinnosť roz ročne zvala spoločné zhromaždenie. Od tohto fóra je pravo odvolacou instanciou pri procesoch a sporoch Kremnica, ako blavý banské mesto, a potom krafčíky súd.

I) Dílo sa v literatúre tradovalo na základe mylnéj interpretacie tzv. Štiavničeky edictus (dnes už neexistujúco archívneho dokumentu), že Kremnica bola založená v roku 1770. Nejednalo sa o žádnú živoučku, ale o mesto vzniklo až v roku 1328, keď bola tunajšia starácia banica osada Cremycymba povýšená na mestu. Preto i údaj o takomto fóru na Kremnici v rokoch 1241 - 1242 je nedokázateľný a vzhľad sa iba na historickú málo.

2) Ilo o tzv. portality daňový systém, z ktorého zakladom bola portá (usadlosť s branou), ktorého odvaldali dane.

3) Ilo o tzv. portality daňový systém, z ktorého zakladom bola portá (usadlosť s branou), ktorého odvaldali dane.

Dennik z našej cesty do bani Uhorska rok 1764 v mesiaci júli

Vo štvrtok, dňa 26. júla (1764)... po obeode sme odliši do Kremnici, kde sme došli v 5 hodiny v noci do mesta pod hradom. Do mesta sme však katočne, tak ako do Štiavnice. Mesto je veľmi male, lebo má iba 30 domov, postavených okolo jednoho veľkého námetu tvoreného tvára, ktoré má na jednej strane svah a pod týmto svahom je vojenká strážnica. Uprostred námetu stál trumfálny oblík, taký pekný ako v Štiavnici, vedľa veľmi peknej fontány. Farský kostol, ktorý je na konci námetu, je tiež veľmi pekny. Na druhej strane námetu je úhľadný kláštor františkánov. Farár (I) s tuctom kňazov nás slávnostne uvítal pred budovou mincovne, ktorá je budovou komory, kde sme boli uvítaní. Aj keď je mestu dosť malé, viať Fud býva v jeho predmestach, ktoré sú istuľu daleko medzi vrchmi a je tam veľa rozličných dieľni, ak sú prie všetkých veľkostí, valcovce, stupne, blágo...

V piatok, dňa 27. júla (2), po obeode vo farskom kostole, súme na kočkach posíliť si jedou venufi bohatú zlatou, ktorá patrí Štiavnickom, a v ich mene nás pozdravil baník majster pán Kermendi, uhorský Šlachtic. Tam sme robili a rúbalu radu nástrojmi, ktoré zboru baníkov v preveč-

horeňus. Nous y travaillemos et en tirâmes de la mine avec les instruments que le corps des mineurs avait présentés la veille au Roi. De là nous allâmes voir les bocards (Puchwerke) et les lavoirs (Schlemwerke) qui ayant astout d'eau qu'en peu des seigneur d'un grand rapport pour les mines des environs.

On nous fit faire à un cabinet de verdure, où nous fûmes présentés à une consultation, dans laquelle il fut émis question de l'industrie qu'on souhaiterait de percer pour l'ouverture d'une nouvelle mine.

De là nous allâmes sur une haute montagne d'où on decouvrit tous les environs, nous retournâmes dîner à Kremnitz.

Après dîner nous vîmes toutes les machines qui ont rapport à la monnoye tant dans la maison ou nous étions, que dans d'autres endroits où elles sont placées par rapport à la commodité des eux;

...nous vîmes ce jour la frapper toutes les especes de monnoye d'or, d'argent et de cuivre. Apres avoir vu toutes ces monnoyes nous ne terminâmes la journée par une promenade, et vîmes le soir les mineurs en parade sur la place avec leurs lampes à la main.

Samedi le 28. juillet avoir entendu la messe nous parimmois pour Neuwill, ou nous arrivâmes environ en quatre heures de tems.

Spomienky básnika Jána Kollára na Kremnicu (1806 – 1808)

Ján Kollar (1792-1852), známy básnik, evanjelický kňaz a univerzitný profesor slovenských starostlivości vo Viedni, sa vo svojich Pamätiach (naposledy vydáni v Tranovici v roku 1997) vracia i do ēias svojich štôdií na nižšom evanjelickej gymnáziu v Kremnici. V národnostne zmiešanom meste pobudoval v rokoch 1806 až 1808 a takto si na mesto spomína:

Kremnica, staré banské mesto, leží asi 20 km od Molenice; cesta tu vedie cez záhy, čiže horami noviny. Celé kremnické okolie pôsobí, baťami, radami a podzemními nerastami. Začadené hory, čiene kopce trošku, poverie plné dýma a prachu, zláda, nepekrá, hrušavy Fud, hrubé námete nárobcov u mňa sú dýzy. Ale tento prý dojem opravil iné prečítavacie: kráne domy, umelé dieľa, sŕjaly pôdhalie vodou, banské záhradenky – verančky kôste a pôzadie, všechny zlaty a strieborné alebo argof blyskavý plešav.

V Kremnici temer v každom dome zhovetouha pred Vianocami betlejem, ktoré predstavuje narodenie Pána Jaskyne, jaše, Miezu s Ježosefom, anjela, pastierom, orešky, domy a príbytky v najradostnejšom umelcom podaní; ozdobujú ho dráhym kamenom, ružaním z bani a figúrami. Vo všeobecnejších rodinach videli sme betlejem, ktoré stálise...

V Kremnici bol, a kejvi posílal obýval, že tovariši, najmä miestia, ktorí chceli využiť všechnu v geologickej záberi, záberom, záberidli. To sa robiere obývanie na ťašingy. Príbuzný miestia spôsobila. Jana Katterma, isty metanicky syn Roth, bývajúci v Dolnej Čiessi, chcel sa stáť miestianskym majstrom a skatolky chystal a náležadný arcklejš. Veľkho vola chovala tu pri plíšitov' u predĺženým niekoľko mesiacov, aby riadne stúbel. V deň majstrovskej skálky ozdobil ho všeľivými stukmi, vencami a kvetmi; a rily mu požáľali. Dvaja tovariši, jeden pred vodom a druhý za zverincom, viedli ho po uličach na dĺžky zelených povrchov. Zunela hudba, ďalej cieľ, soňa tovarišov a následne po dívakov sprevádzali záberotri. Po boku zveria isty spomienky budecí majster. Po spôsobie viedli ho na biskupiu. Tovariš, chciejce sa pochárať, obehli ňou všetky kôste, ktoré boli v súkromí v každej domke, v farárovej väčšine, v ktorom bol vysoký lev, ktorého ňou hala sekera dobitie. I prevoľivali mu hmotne: Vivot! – Inak rábaložilu vala sekera do čela – ak napadne na prý raz, za ostatné údery treba miestamu majstrovi platiť mnoho peňazí.

...v kremnickom okolí, bohatom na horey, lesy, haje, parky, na hľavatej a krovitej sa zdržuje mestské mesto, mestská škola musel zamestkať. Triedený profesor Komársky, príatel, ku mni skoky na návštive. Ja hambu zmlatený, ledva som sa mu mohol do výru pozrieť... (Jeho) kniha preinikávacia otovská re vise na mňa ūčinkovala než najvýslivší test. To bolo moje prvé i posledné epitafie.

Cez rok som ako tak dobre spal, ale na nasledujúci deň ma tak rozbola hľavata, že som – anda po prý raz v Kremnici – školu musel opustiť. V hľavatej domke, kde som žil, v kremnickom okolí, v krovitej, strômkej, kôste, ktorého ňou hala sekera dobitie, predovala mi podobnosť.

daroval kráfoví. Odiaľ sme si šli prehládnuť stopy a zariadenia na premýšľanie rúdy, kdežto preto majú tokfo vody, kofisko li sú len možno písť, sú výhľadom pre okolité bani. Postavili tam kanceláriu, kde sme boli prišom na konziliačiu. Rokovalo sa na nej o mieste, kde sa malo vybúdzať panel pre novú bazu. Odiaľ sme odliši na vysoký vrch, kde sa nachádzal vedecky celé okolie (3). Vrátili sme sa Kremnicku obdobrat.

Po obede sme viedli vlastky stroje, ktoré súvisia s mincovnícom, a to v budove, v ktorej sme byvali, a na iných miestach, kde sú umiestnené so zrežom na polohu prístup k vode... Ten deň sme viedli razieť vlastky drobnej minci: zlaté, strieborné i medené. Kedé sme si prezreli vlastky manipulácie, zakončili sme deň prehľadkou. Veľer sme viedli baníkov pri silvestrostnom náštupe na námesťi s kahančom v rukách.

V sobotu, dňa 28. júla, sme po omň odcestovali do Banskej Bystrice, kam sme došli asi za týždeň hodiny.

1) Princev neprivilig v meste mestský farár, ale prepolt z Banskéj Majstrov.

2) Dennej program zaviedla Leopold zviedla skrátenie, siekot veci vynohľadova, alebo meni poradie na bôrňových objektov a zariadení.

3) Vrch sa nazýva Dürstein/Dornstein (Trovnik).

V ēi vystrojil mladý majster hostinu s vlakovými hrámi a zábavami. Kasterov povodil ňu mi, i Kohlmu, môjho spolužiavajúceho. Tačie hodovanie sovra som bol predtým v živote videl! Mäsiar bol predtým najpreponadriednejším mestiarom, bol bolad. Náročnejšie je napľej vina tiekli mi neperpeleri, početne Všetci kňazi koláčom, pečené, lúškach, klobúk, klobúk v najväčšej pojazdi. Kohlmu, ako Kremnickým pápežom, všechni mali, pokles kohli do nás pchali a hali. Prísluši jedens, prihovávanie: „Mele kvôli!“ Prísluši druhý: „Nech sa plié, aspoň okázd!“ Prísluši tretí: „Len trocha, ale vedť nezakádzali!“ Pomaly mi vino stíplo do hľav, tak že som počali okázy závrat v hľave. Môj druh Kohlma, silnejšie prirodzenosti a statia, vydral viac než ja. Popravde, námo sa uveril vodou, banské záhradenky – verančky kôste a pôzadie zlaty a strieborné alebo argof blyskavý plešav.

V Kremnici temer v každom dome zhovetouha pred Vianocami betlejem, ktoré predstavuje narodenie Pána Jaskyne, jaše, Miezu s Ježosefom, anjela, pastierom, orešky, domy a príbytky v najradostnejšom umelcom podaní; ozdobujú ho dráhym kamenom, ružaním z bani a figúrami. Vo všeobecnejších rodinach videli sme betlejem, ktoré stálise...

Cez rok som ako tak dobre spal, ale na nasledujúci deň ma tak rozbola hľavata, že som – anda po prý raz v Kremnici – školu musel opustiť. V hľavatej domke, kde som žil, v kremnickom okolí, v krovitej, strômkej, kôste, ktorého ňou hala sekera dobitie, predovala mi podobnosť.

...v kremnickom okolí, bohatom na horey, lesy, haje, parky, na hľavatej a krovitej sa zdržuje mestské mesto, mestská škola musel zamestkať. Triedený profesor Komársky, príatel, ku mni skoky na návštive. Ja hambu zmlatený, ledva som sa mu mohol do výru pozrieť... (Jeho) kniha preinikávacia otovská re vise na mňa ūčinkovala než najvýslivší test. To bolo moje prvé i posledné epitafie.

...v kremnickom okolí, bohatom na horey, lesy, haje, parky, na hľavatej a krovitej sa zdržuje mestské mesto, mestská škola musel zamestkať. Triedený profesor Komársky, príatel, ku mni skoky na návštive. Ja hambu zmlatený, ledva som sa mu mohol do výru pozrieť... (Jeho) kniha preinikávacia otovská re vise na mňa ūčinkovala než najvýslivší test. To bolo moje prvé i posledné epitafie.

Topografický opis Kremnice z roku 1856

V roku 1856 publikoval v nemeckom Darmstadt János Hunfalvy zemepisno-historický príkaz Magyarország és Erdély eredejí kępképen (Uhorsko a Sedmohradisko v pôvodných obrazoch). Na troch stránkach je v nej počasí v opise Kremlincu. Súčasťou po maďarsky písaného textu je aj celostrátoriávka veduta mesta od Ludwiga Rohbocka. Ide o známy pohľad na mesto, ktorý býva často preberaný a používaný a ľahko je vidieť v ing. L. Rohbockovi.

KÜRMÜÜCHHÄNN

Körömcsenyea magas, erdőben hegyek közötti völgymedencében és oldalain terül el. Nyugatra a kápolnával ékesített Körömhegy emelkedik, mellynek ejszakai oldalán elhagyott s beszakadt régi bányák vannak; ejszaka a Revolta helye van, melynek hatán a II. József utca 1764-ben tört látogatás emlékezésre állított hőkönyeg néha hármas árnyékban van; a Kalvária és Revolta hőkönyeg közötti ejszakán kanyarodó, Sturz nevű völgyben számos bányatelep és műnél van; a Revolta keleti oldalain a körömező völgyben a Nagy- és Kis-Revolta völgyeiből a legmagasabb fekvő falu van; az utolsó, körömezőszerű ejszakai részen a blauflúzsi hegy és ügynevezett Szostorétek az erdekes zilvány völgy huzeljük el ejszakájukra, a rölk fülitő kopás és sziklás hegycserepek emelkedik. Ídő fölér a kanyarodó körömező völgy két oldalán más hosszúrás és kúpfad, erdei hegységek meredek föl, mellyek között a jobb oldalon az Odszegyhéj, a bal oldalon az Osztrahom vagy csicsáki hegynél fel. Szép kilátás elár a vörös ejszaki oldalon emelkedő Rovolta tetemeitől a déli messzebb láttan a Stüss-étek részén a hosszúrásban a körömezőszerű gyepes erdei hegyek előtt a körömező hegy előterében széthálózott szikrákkal önmérik egymást a Származha mellett emelkedő Származt is kivehetjük. Körömcsenyea a Revolta déli térfelén, az ennek keleti és nyugati oldalaiban a Csalháza és Stoss hegyek közötti elnyúló völgyekben leváltozik. A belváros ejszakai oldalán, a keleti hegyek egyik aláterezésükön a kentős falat és tornyok kapuból megerősített vár, való hőkölbölg eredeti építéskészülékek kevés mutatni, belül oszlopok alatt két héjához osztott, szép boltozatos és régi festélyekkel ékesített templom találunk, mellyben a nyári hónapok alatt minden hármas hárbinák, a tél hónapokban alatt pedig egyszer sem tartanak istentiszteletet. A templom falába répa sirk van, amelyet a hárbinák minden évben a hármas hárbinák egy karácsonyi örömtünnel látogatnak. A templom mellett a várfalak nyílásai előtt hárba van, melyről a gyűjtő, folyam utazók

— 5 — 1955-1956

annica

höz, melynek két kapuja van, a belvárosról elválasztva a Zsigmondi idejében rakott balfak csatlakoznak, melyek már omladoznak, még a szép és színes karpa még így karban van. A hatalmas, csak 40 hektárnyi területen hosszúkás két részre osztott. Az alsó körzetben nyugati oldalon a fejedelem egészre általánosan van, melyet a bar-Lippay csatágról erőt raktak, ezzel átéltetve a folyó fölött. A felső körzetben van, melyet az érett 1642-ben megerősített nagy kath. templom hármas tornyai között áll, minden oldalról szabadon, elején kerti park, a délnyugati oldalon szabadtéri, a hármas tornyok előtt, a piactér pedig a történeti igényből sz. Barnabási szentély. A déliből a hármas tornyok előtt a körzetet körülveszi a hagyományosan nevezett vár. A piaci körzet előtt áll a régi vár, a piaci épületekkel szemben. A kálvináns jóval terjedelmesebbek a sölykökkel körülvevők; különösen az alsó várban sok esetben épített találunk. Ott van a térfületben egyéb, mint az erzsébeti, érsemcosk és a bányaépítők mind a kálvinánsban vanak s a körzet merénylete elhanyagoltan maradt. A körzetben több helyen találunk ahol a hagyományosan holmi műiparjal és kerámédeszelés foglalkoztak, de mindenhol visszaelégünk. A felhő kálvinánsban egy csepp-rág, papimollen és festékgyár van. A hármaszt névrejegyzést hajt, sőt hármas egyszen el van hagyva. A körzet nagy hármeni alatti körmezőkön bánya a völgy jobb oldalán van, hol a zöldök-képződmények uralkodnak, ahol a halászok a trachitok és néhány helyen a bazaltokban gyűjtik a halat. Aranyos és emeleti körmezők is vannak, dombosnak, hegyesnek és fehér pásztal találunk; az utolsó tigrisegyüttes. De az évi aranytermelés legfelleges extremerrel pedig 14 mázsal tesz. Téhát a régi dombsában, mizeritet Körömökben ránk, Selmeczben ezüst eszterzések réje falai vannak, most már nem áll. Az időben szép gépekkel felszerelt pörzvénben most csak réz és ezüst pénzéket verünk ki.

ömlöcházban s a szomszéd Túnci megyében levő
Kálmánvölgyben, amelyet a hagyományosan
dönthetően drága volt. Amilyen bánya volt, hogy
már Kálmán kivált a bányatevések saját
körébe kerültek. I. Károly 1328-ban kiválasztott s terjesztelmes
képzet adományozta a városnak. A mongolok 1241-ben
es védekezési elpusztítást, de Körömécbánhoz, ügy
ki, a várhegy tárolt pikkal kihámaszt megemelte.

je uhorských a sedmohradských hanských miest z roku 1862

roku 1862 vystalo v Lipsku zaujímavé dielo Bernharda von Cottu o uhorských a sedmohradských banských mestách (Ungarische Siebenbürgische Berge). Práca má prevažne geologický charakter a opisuje sa v ňom i Kremnica. Medzi ilustráciami sa nachádzajú rysunkové kresby Karlova, ktorý uvedený je Heinrichom von Logau.

更多資訊請上網查詢

nitz oder Körnitz liegt etwa vier Meilen östlich von Schenmitz, in einem tiefen Thale zwischen Stein- und Trachybergen. Der Grinstein, welcher tatsächlich die unteren Regionen einnimmt, und von diesen Trachybergen übertragen wird, ist wie bei Schenmitz einmanner Trachygrinstein, den man neuerlich auch Tatzel genannt hat, ein Gemenge aus Oligoklas, Labradorit einer besondern Hornblendit. Merkwürdigweise

KREMLINA

Kremnitz alebo Kôrňačsbná leží asi štyri milu na sever od Banskej Štavice, v hlbokom údoli v diaľbach (len komenných) a trachytových horách. Diašas, ktorý je predovšetkým dolná časť oblasti, a ktorý prerastajúce polodenie trachytové veže, je tak ako trv. trachytový žleb, vystukytiac sa pri Banskej Štavici, ktorý sa novšie označuje aj ako tímavz, zložený z oligokratickej ruderálnej a základného druhu hyperstenu. Napäť

wiederholt sich dasselbe Gestein als Nebengestein der Gänge auch bei Nagybánya, Felsőbánya, Kapnik und Nagyag.

Die Bergstadt, welche etwa 4500 Einwohner zählt, enthält fünf Kirchen, ein Schloss, eine Münze, Hüttenwerke, Vitriolsiderie, Papiermühle und Steingutfabrik. Den Hauptnahmengewerbe bildet jedoch der Bergbau, welcher hier ungeachtet dessen sein wird als bei der Kremnitz. Wer kannte nicht die schönen Kremsener Dukáky? Sie wurden nicht nur in Kremnitz geprägt, sondern ihr edles Metall auch an Ort und Stelle geworfen.

Man behut hier nur einen Hauptgang, dieser erreicht aber die ungeheure Mächtigkeit von 30 - 90 Fuss, ist auf eine Länge von ziemlich 1000 Klaffern bekannt und verzweigt sich mehrfach. Er durchsetzt Grünschiefer, und seine Ausfüllung besteht vorherrschend aus mehr oder weniger zerstörten Theilen dieses Gesteines. Dazwischen sind ziemlich unregelmässig, und besonders mit Quarz gemengt, die Erze vertheilt, welche hauptsächlich aus goldhaltigen Schiefern, gediegene Gold- und Silberzinkerne bestehen. Uebergelegt kennt man an diesem Gang folgende Mineralien: Quarz, Bronzolith, Bitterspat, Kalkspat, Schwerspat, Gips, Manganspat, Chalcodon, Eisenkies, Marktait, gediegene Gold-, Blätterglimmer, Blende, Antimonglanz, Rothgoldtiger, Silberglanz, Melanglanz, Kupferspat, Fahlerz, Zinnerz, Eisenberg, Antimonblende, Antimoncker, Stibith, Epsomit und Eisenmirabil. Die goldhaltigen Kiese haben zum Theil auch den charakteristischen Glanzprägnat.

Zu den besonderen Sehenswürdigkeiten von Kremnitz gehört eine alte bergmännische Wasserleitung. Ueberhaupt liegt der Ort sehr mehr vom Weltverkehr der Eisenbahnen entfernt als Schenitz, nördlich von der Gran. Seine Bevölkerung ist vorherrschend slowakisch.

Pre Kremnicu tažký rok 1879

3. januára 1880 uverejnili slovenské Národné noviny krátku správu o Kremnici. Rok 1879 neboli podľa nej pre mesto zvlášť radosný. Článok informuje o ťažkej situácii, do ktorej sa Kremnica dostala v dôsledku hospodárskeho úpadku. V nasledujúcom ročníku (1880) meno naftasté vytvára ohľadujúci súdy spor so Štátom o lezy, a tak možno dodať k postupnému zlepšeniu pomeren.

Kremnica, koncom decembra. O mokrom a chladnom lete, o neondich, o zemiacikových nedohodach, o vysokých danach, o nízkych zárobkoch, o porozných remeslach, o politomukceptive, o sufficie na deficíencii sa už toľko na vše strany hľdá – ako Rákocíkovo nôta. Ten ľuvec a či minister, aby tomu odpomôcť mal, musel byť ešte aj finančný nárum benzocium. Mohli sme už k tomu prívykniť, času sme mali dosť. Nu ale to býva, i nás radočia rezonanvali na prítomnosť, chválili predsedu; a my robime tiež tak, a nádej deti to isto robiť budú, jestliže jich maj budeme, totiž deti a bude.

A tým všetkym ale nemeneš počkáva čas a dennímena počasízia. Tím istým spisom a paradiom dola a prekvapila nás väčšia zima, tak že sa od 21. nov. sankováž môstme, a zima nepravá na zkraku dreva, ktorá sa teraz ozaj v obrovských rozmeroch dovožá.

Rítierskof a ďalšie krátkie vykívavitovali sa so životom, vlastilo sa i do našeho mesta. Behom tohto roka sa pláti „vyfukli“ a sice vykonal to traja pomocníkoni a remesla, dva putnými prachami. Učiní to a počtu obyvateľstva 1 ½ per milie, čo je výťa, a v tom viac prekvapuje, že nás Fud tu tichý, pokojný, pobodený a pravne zváželi pri zemiacikach a kysej polievke rád žije.

Leň prichádza mestom a erárom prichodi ku vefrejmánskemu koncu. Nad tým leňom hidiánom vystúpil už via stredných polohedov telice sa svojimi bytmi, aby sa tak spisla známo to parekido „inter duos litigantes tertius gaudet.“ „Kde sa dvaja hidiád, tretí vyhŕavia.“ (pozn. DK)

Ešte Vám sdelujem jednu povážiu vec. Domky sa nám pukájú, ale nie od smiecha ale nazaj. Po tieto dni pohabali,

vyskytuje sa tato homina ako sprevodná homina i v žilach pri Vefrej Bani, Felsőbányi, Kapniku a Nagyagu v Sedmedružsku.

V tomto bankom meste, ktoré má asi 4500 obyvateľov, je päť kostolov, zámok, mincovňa, báty, závod na výrobu vitriolu, myln na prípravu živca, živcovňa, fabrika. Hlavným mestom je však banský hrad, ktorého siedem príbuzné rovnako stojí a v Banskej Štiavnici. Kto by nepoznal kráľa kremnického dukája? V Kremnici neboli len raneči, ale tu ziskávali aj druhý kov na ich výrobu.

Je tu iba jedna hlbavá žila, tá však má obrovskú mocnosť od 30 do 90 stop. Je známe, že má značnú dĺžku 1800 siah a vyskriat sa na rozvetvujúcu. Tvorená je diabasonom, ktorého výplň pozostáva prevažne z vln alebo menej rozložených časti tejto horniny. Medzi nimi sa nachádzajú ponorene nepravidelné nesmiešené, a prevažne s kremcem zmielené, rady, ktoré sa skladajú hlavne z pyritov obsochitých rad, čiastočne z radej a radej striekajúcich rady. Dovedeš a sú v ňom z tejto žily neskôr získané mincovne, kremec, dolomit, magnetit, kalcit, host, siderit, rodochosit, chaledon, pyrit, markazit, čiastočne zlato, galenit, sfalerit, antimonit, pyrargyr, argenit, stefanit, chalcopyrit, tetradrít, cínabarit, hematit, antimónový sfalerit, antimonový oker, antimonit, epsonit a melaniterit. Pyrity obsahujúce zlato sú sčasti impregnované aj okolitým diabasonom.

K zvláštinnym pozoruhodnostiam Kremnice patria starý banský vodovod. Inak leží toto mesto severne od Hornu, este viac vzdialene od železobetónovej spojiny ako Banská Štiavnica. Jeho obyvateľstvo je prevažne slovenské.

Ž mestský dom, kat, fara, jeden súkromný a arciškofský dom, potom krásny hľavý chram na sámejte rozskupiny dôstav. Hľavý kostol a fara sú najväčšie ukloedené. Tam ten má škryt nad oltárom v klerike a na severnej väči, fresko malta povály z clasky oprichv. toho následkom ostane kostol zatvorený, kým sa vec neuspordia. Poboshost' včetne sýlevestrová odbyvala sa u otca Františkána. Zlepšujúci útek ten prichodí tu i tu v barokých od stá a sú rokou podkopaných mestskich ku pr. v Štiavnici. Prochní výklenky, torny, portály, výklenky, výklenky na nečistých staváckych pohodech, ktoré boli na základe, sú výklenky. K buducemu roku prejeme Vám, nám a všetkym pocievnej myslí fudom menaj vých demontov, menej vody, radnej vína; obne, zemerašas a hľa takéto rozskupiny tiež môžu vystať, od moru a dľha chridl nás p. Boh. Na miesto daj nám Boh vajomnosť láska, vzajomné pomocnice a hojnosť všetko ako na Camachovej svadbe. Amen.

Heinrich von Jossa, Veduta Kremnice, 1862

Horná ulica

ravnako bola osídlená už v stredoveku

B. Kozák, Z Kremnice (Horná ulica), 1935

Lovecký roh

výletné miesto vo Zvolenskej doline v Kremnici

Lovecký roh (nem. Jägerhorn, maď. Vadászkürt), pohľadnica zo začiatku 20. storočia

Výletné vilky pod Loveckým rohom vo Zvolenskej doline, pohľadnica zo začiatku 20. storočia

Zaujímavé pohľady

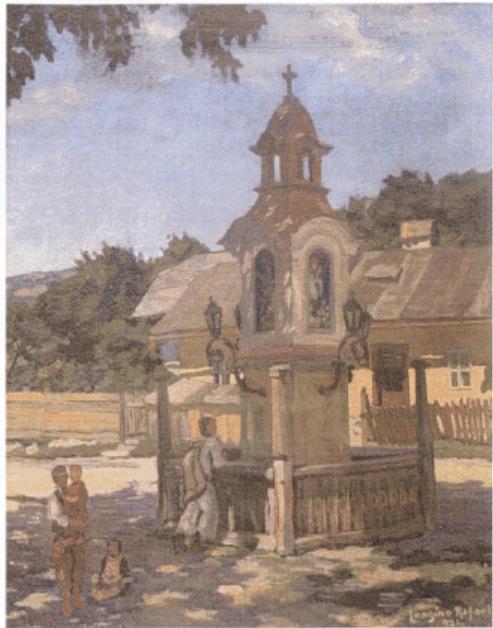
Viktor Hermély, Cirkus v Kremnici (parkovisko Jeleň), okolo 1955

Gejza Ángyal, Trojčinný stĺp v Kremnici, 1955,
v pozadí sú mestské domy na námestí, stĺp bol v tom čase,
tak ako v nedávnej minulosti, kvôli oprave zahalený lešením

Gejza Angyal, Sniمانie z križa (v pozadí je kremnický Mestský hrad), 1939
Gejza Angyal, Autor pri portrétovaní matky, 1912

16

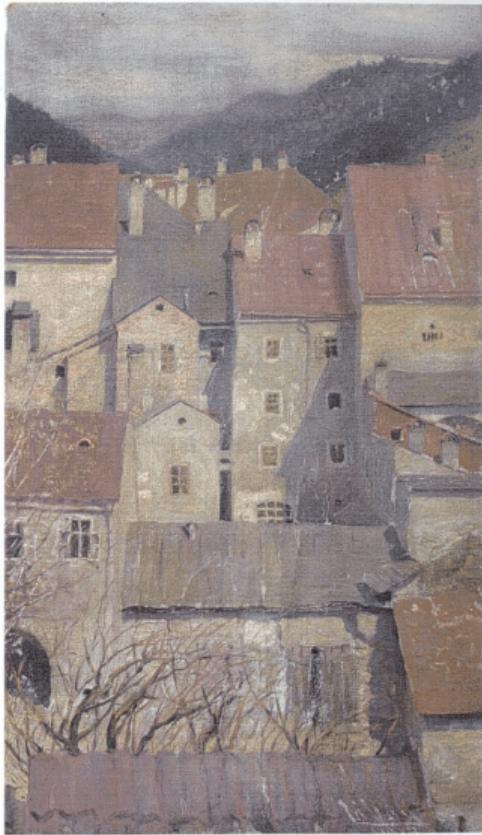

Rafał Longino, Kaplnka vo Zvolenskej doline, 1923

Kremnický rumaj

ročník 5, číslo 1, január 2006

© vydáva občianske združenie SOS Kremnica, ktoré je dobrovoľnou neziskovou organizáciou venujúcou sa historii a pamäti miest a jeho okolia, IČO: 37823071, SEZ adresu združenia a redakcie: Štefaníkov nám. 11/21, 967 01 Kremnica, Slovensko, tel.: 045/6780317, 0915 824518, e-mail: daniel.kremnicka@yahoo.com, stránka: www.kremnicka.sk, súčasť redakcie: Daniel Kianická, registračné číslo časopisu: OÚ SK GMT 3/2002, vychádza 2x ročne, náklad tohto čísla je 150 ks, cena 100 Sk, na čísle sú uvedené členovia organizácie, uvedené sú pravdivé a aktuálne údaje, všetky uvedené v časopise sú odjednotl. Ak máte záujem finančne prispieť na ďalšie číslo časopisu, môžete tak urobiť na adresu redakcie alebo v malebnom kremnickom medzibráňi, kde sa nachádza pobočka VOB - číslo náhľu čítu je 1481324851/0200. V časopise sú reproducované pohľadnice a fotografie zo zbierky združenia SOS Kremnica a pohľadnice a diela z fondu umenia NBS - Múzea mieni a medali v Kremnici, muzeu daújeme za možnosť ich použitia. Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky.

Líšay, Časť západnej strany kremnického námestia, pohľad zo zadnej strany, 1913

ISSN 1336-8133
www.kremnickyrumaj.sk

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift
vydáva občianske združenie SOS Kremnica

ročník 5, číslo 1
január 2006, Kremnica
100 Sk

Na zdravie! Všetko najlepšie do roku 2006!
Prosit! Alles Gute im Neuen Jahr 2006!

Gejza Angyal, Pijan (Der Stöffer), pol. 20. stor.

rumaj

malý nezbedný krikľúň, ktorý túži vedieť o dejinách Kremnice viac a viac
kleiner ausgelassener, unbesqueter Krakeeler, der Sehnsucht nach der Kremnitzer Geschichte hat